

SS-officeren som ställde Armstrong på månen

En tysk professor har plockat isär myterna om Wernher von Braun. Folke Schimanski avlägger rapport.

Sommaren 1949 steg raketen Corporal till väders. Det var en av första uppskjutningarna i USA, men fjäderna var låta. Stommen utgjordes av en V2-raket, det vapen som skulle vinna kriget åt Hitler under Tredje rikets sista år. Från denna tyska förebild utvecklades rakettekniken så, att vi fick interkontinentala raketer med kärnstridspetsar, rymdkapslar och en liten månpromenad därtill.

Teknikhistoria

Rainer Eisfeld
Mondsüchtig. Wernher von Braun und die Geburt der Raumfahrt aus dem Geist der Barbarei
Rowohlt, 1996

Hela det amerikanska – men även det sovjetiska – rymdprogrammet har sitt ursprung i Peenemünde på ön Usedom, inte långt från den plats där en gång Gustav II Adolf landsteg för trons sak. Ivriga försök har gjorts för att göra storyn om dessa raketer och deras skapare Wernher von Braun så harmlös som möjligt. Tillskyndare var von Braun själv, hans medarbetare Dornberger och alla de amerikaner, som var angelägna om att storyn om rymdpionjärerna skulle bli tilltalande och avpolitiserad.

Professorn i politologi vid universitetet i Osnabrück, Rainer Eisfeld, gör i *Mondsüchtig* grundligt upp med denna myt. Eisfelds dokumentation är klar, rikhaltig och redovisad med tysk akkuratess. Av glorian kring den 1977 avlidne von Braun finns inte mycket kvar. Bilden av en skicklig organisatör, som kunde genomföra de mest långtgående visioner, och en skrupellös och äregirig opportunist träder i stället.

Efter DDR:s fall har Peenemünde blivit ett turistmål. En stor

del av byggnaderna återstår, en utställning visas och en video berättar om de vedergällningsvapen (V1 och V2) som konstruerades här. Motot är "rymdfartens vagn", de mörka sidorna tonas ner, som att hundratals utländska slavarbetare utnyttjades. Och än värre: i massproduktionen av V2-raketerna engagerades koncentrationslägersfångar i en underjordisk fabrik, Mittelwerk Dora nära Nordhausen i Harzmassivet.

De 6 000 tillverkade raketerna skördade ungefär hälften så många dödsfall som Belgien och England. Ur vapenteknisk synpunkt kan det betraktas som ett klenk resultat. Under ytan – i dubbel mening – dog åtskilligt fler. I Mittelwerk Dora mördades minst 16 000 människor, många av dem franska och belgiska motståndsmän. Det var ett av de vidrigaste slavläger som SS drev. De dog av hunger, obefintliga sanitära anordningar, omänskliga arbetsvillkor och straffaktioner i form av masshångningar.

Ett bortglömt arbetsläger

Dora var inget regelrätt förintelsläger, motot var snarare *Vernichtung durch Arbeit*. Dora hör till samma kategori av läger som Buchenwald, Mauthausen eller Dachau. Men Dora är föga känt. Orsaken är uppenbar: segrarmakterna ville att det skulle skrivas med små bokstäver om dödsfabriken. När amerikanerna nådde Harz plundrade de systematiskt fabriken på alla handlingar om dödsvapnen. De raketer som inte hade hunnit göra sitt jobb skeppades i sexton fartyg till New Orleans. Efter kom hundratals raketexperter. Wernher von Braun och hans medarbetare hade redan erbjudit amerikanerna sina tjänster i samband med konfrontationen i de bayerska alperna.

Sommaren 1945 kom denna del av Harz under sovjetisk ockupation. Ryssarna förargade sig över att amerikanerna silat grädden av mjölkmen men kunde ändå ta vara på ett stort antal ingenjörer som sysslade med det praktiska hantverket.

Med Helmut Grötrup i spetsen,

en raketentusiast som en gång hyst vaga sovjetsympatier, fördes de bort till en bas någonstans i Sovjet. Det var upptakten till det sovjetiska raketprogrammet, som så småningom ledde till de första rymdtrumfarna med Sputnik och Gagarin. Detta är sannolikt orsaken till att ryssarna lät mura igen den underjordiska fabriken i Dora.

SS spelade en utomordentligt stor roll för von Brauns ambitioner, själv blev han SS-officer och tog fram den svarta paraduniformen när Himmler inspekterade Peenemünde.

Under DDR-tiden etablerades inget museum där som i Buchenwald 70 km därifrån. Raketbasen i Peenemünde blev först övningsområde för Röda armén, sedan för DDR:s folkarmé. Folkarmisterna informerades inte om basens förlutna under von Brauns dagar, det var hyschhysch. Det fanns ett "giftskåp" i en av byggnaderna, där litteratur om naziprojektet kunde läsas av ett fåtal betrodda.

Många hade alltså intresse av att mörklägga projektets bakside. Wernher von Braun och hans medarbetare, visar Eisfeld, hade sin speciella dimläggningstaktik. De upprättade en gränslinje mellan de opartiska, rymddrömmande forskarna å ena sidan och den rysliga nazistaten å den andra. Till den senare hörde användningen av slavarbetare. Den oskuldsfulla versionen gör Eisfeld allt för att spräcka.

Flera gånger, redan från 1941, bemödade sig von Braun-gruppen om att få Führern att bli intresserad av raketvapnen. Hitler var inte så intresserad av långsiktig krigföring, han var en *banque*-spelare och satsade på snabba, avgörande manövrer med beprövade vapen.

Den gode amerikanen. Wernher von Braun byggde inte bara raketer, han byggde också sin myt. Här framför en replik av Apollo 11:s månlandare.

Foto: UPI/PRESSENS BILD

Eisfeld visar att rymdentusiasterna var betydligt mindre nogräknade i sina närmanden till naziledningen än vad som tidigare framskyttat. De tjöt med vargarna. SS spelade en utomordentligt stor roll för von Brauns ambitioner, själv blev han SS-officer och tog fram den svarta paraduniformen när Himmler inspekterade Peenemünde. Gruppen hade stor nytta av SS, särskilt genom att den via SS ekonomiska administration kunde skaffa fram arbetskraft för massproduktionen i det krigförande Tyskland, där tillgången på händer var mager. För den lösningen talade sekretesskäl: Inspärrade arbetare yppar inget. Än mindre de som omkommer.

Såg fångförläggningen

Von Braun var aldrig angelägen att upplysa om på vad sätt han var engagerad i Dora. Fotodokumentation kan ha försvarats av säkerhetskäl eller av att förhållandena var så gräsliga som de var. Därför har vi inga foton som visar att han besökt den underjordiska dödsindustrin. Men Eisfeld pekar på uppgifter om att von Braun besökt anläggningen 15-20 gånger i samband med "tekniska förändringar i A4" (det tekniska namnet för V2) och att han gått igenom fångarnas "temporära förläggning", alltså den underjordiska. Hur von Braun upplevde det gav han inga rapporter om. Däremot rapporterar han att han åkt till Buchenwald för att få följa en fransk fysikprofessor, vars kunskaper var värdefullt för Dora-projektet. Denne professor kom att stilsamt och sorgset vittna om det förfärliga han bevittnat i Dora i Nürnberggrättegången.

Slavarbetet och SS-administrationens roll får därmed anses ha varit i full överensstämmelse med von Brauns strävanden. Någon protest mot fångarnas situation eller något alternativt förslag för att rekrytera arbetskraft finns ej bevarat från von Brauns eller hans medarbetares hand. Flera av dem som skötte Dora stod förvaltningsmässigt nära von Braun och en av dem, Arthur Rudolph, såg själv avrättningarna. Alla inklusive von Braun var organiserade nazister, och SS-mannen Kurt Debus, som blev ledare för raketuppskjutningscentrumet Cape Canaveral, angav 1942 en kollega för "statsfientliga yttranden" till Gestapo.

Efter kriget och så sent som 1969 visade von Braun ånger över att "sådana saker var möjliga i Tyskland", men han påpekar att landet var i en krigssituation och att det handlade om "nationell överlevnad". Han tillägger aningslöst att han "aldrig sett en död fånge i Mittelwerk". Eisfeld jämför von Brauns högst villkorliga ånger med den djupa skamkänsla, som Fermi och Oppenheimer gav uttryck för inför den vapentekniska användningen av kärnfysiken.

I och med att Kennedy postumt fick sin önskan uppfyllt med *a man on the moon* hade von Brauns karriär nått sin kulmen i USA. Han blev överflödig och slutade som vicedirektör på ett stort företag. Han blev utnyttjad precis som han utnyttjade Himmler, Hitler och Kennedy för förverkligandet av sina drömmar. Hur en sådan som von Braun såg ut inuti är svårt att föreställa sig.

FOLKE SCHIMANSKI

Äntligen kommer mördardäglarna – fågelinvasionen är på väg!